

Raadzalen vooropgesteld

Typeringen van
indelingen bij raadzalen

Deze notitie is een uitgave van het Periklesinstituut. Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Nochthans aanvaarden de auteur(s) en de organisatie geen aansprakelijkheid voor informatie die onvolledig of onjuist is opgenomen. Mocht u omissies, onvolledigheden of onduidelijkheden tegenkomen, verzoeken we u vriendelijk contact met ons op te nemen.

Periklesinstituut
Heemraadssingel 167
3022 CD Rotterdam

tel. 010 30 60 366
contact@periklesinstituut.nl

www.periklesinstituut.nl

© Periklesinstituut

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Periklesinstituut en de auteurs worden openbaar gemaakt of vermenigvuldigd.

Zaalindelingen

Voor de gemeenteraad is vergaderen *core business*. Zelfs al beslaat het merendeel van het werk uit inlezen, werkbezoeken, fractieoverleg en andere activiteiten, pas tijdens de raadsvergadering worden de besluiten genomen.

Dit belangrijke werk van de gemeenteraad wordt gedaan in de raadzaal. Deze is daarmee fysiek het centrum van de politieke macht in de gemeente. Toch is er geen blauwdruk voor de indeling van deze zaal; iedere raadzaal heeft zo haar eigen specifieke ontwerp, kenmerken en eigenschappen.

Soms zijn deze ingegeven door de geschiedenis. Die is belangrijk genoeg om te bewaren, maar kan beperkingen geven bij het inrichten van een moderne raadzaal die mee kan in de democratie van het heden.

Ook bij het inrichten van nieuwe raadzaalen begint het ontwerp nooit met een blanco vel papier. Fysieke beperkingen, kosten, eisen om de zaal ook voor andere doeleinden te gebruiken en de plaats in het gebouw verklaren veel van de totstandkoming van het uiteindelijke ontwerp.

Maar de uiteindelijke raadzaal is ook gebaseerd op wensen van leden of de burgemeester, uitspraken over de toegankelijkheid, veiligheid, zichtbaarheid voor pers en publiek. Net zo goed zegt de uitstraling iets over de identiteit van de gemeente. Plafondhoogte, kleurgebruik, ruimte van de opstelling, raampartijen zijn niet alleen esthetische uitspraken, ze zeggen ook iets over de gemeente en de rol van de politiek in de lokale samenleving.

Al deze ontwerpbeslissingen zijn echter niet alleen stolsels van de politieke cultuur, ze zijn in zekere zin ook toonzettend. De opstelling van de stoelen kan veel invloed hebben op de dynamiek van een vergadering, net zo goed als dat de omvang van de publieke tribune beschijnend kan werken — een volle tribune met 25 volle stoelen geeft immers een ander beeld dan een halflege van 50.

In deze notitie beschrijven we vier standaarden voor de stoelopstelling van raadzaalen en Statenzalen die we in Nederland zagen. We richten ons daarmee op de invloed van de opstelling voor de dynamiek van de politieke vergaderingen.

Daarnaast typeren we vier plaatsingen van het college van burgemeester en wethouders. In de laatste paragraaf beschrijven we enkele aanvullende ontwerp punten die de vergader-dynamiek beïnvloeden: een spreekgestoelte, het gebruik van een interruptie-microfoon én de placering van de publieke tribune.

Deze notitie is door het Periklesinstituut samengesteld met de ervaring van de eigen medewerkers. In de afgelopen jaren bezochten we nagenoeg alle raad- en Statenzalen wel een keer. Voor de rubriek de Mystery Burger in Binnenlands Bestuur bezocht John Bijl sinds 2012 wekelijks een vergaderzaal. Deze ervaringen leidde tot de typering van zaalen die u in deze notitie aantreft, net als de beschrijving van de voor- en nadelen van de indelingen.

Opstelling van de raadszetels

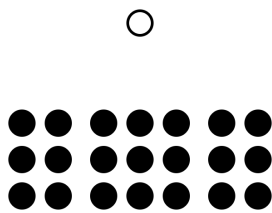
In sommige gemeentehuizen proef je de sfeer al wanneer je de raadzaal al leeg binnenloopt. Een klassieke grandeur van donker hout en bronzen ornamenten komt op de argeloze bezoeker anders over dan een moderne inrichting met glas en staal.

Niet alleen de stijlkeuzes van de inrichting zijn verklarend voor de politieke cultuur. Ook de manier waarop de raadsleden tegenover elkaar zijn geplaatst. De ene opstelling bevordert onderling gesprek nu eenmaal meer dan de andere.

Vaak is de opstelling geen expliciete keuze. Meestal is ze door de geschiedenis zo ingegeven, bijvoorbeeld omdat de gemeenteraad er al voor de dualisering in huisde. Soms gaat de geschiedenis van de zaal ver terug en is de ruimte eerder voor andere doeleinden gebruikt.

Daarnaast zijn gemeenteraden in de loop der jaren vaak uitgebreid. Door toename van de bevolking of herindelingen vermeerderde ook het aantal raadsleden, iets wat meestal ook tot logistieke problemen leidde. Ook modernere eisen zoals projectiemogelijkheden, airconditioning, beveiligingseisen, plaats voor pers en publiek en mis-en-scène voor de videoverslaglegging wegen mee in de eisen voor een opstelling.

Al deze criteria, samen met de logistieke verdeling van het vloeroppervlak, beperken wellicht de mogelijke indeling van een raadzaal. Het neemt niet weg dat er grote lijnen zijn in de mogelijke indelingen. In deze notitie onderscheiden we er een vijftal.

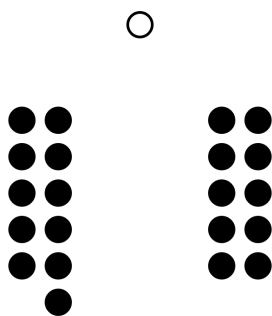
Klassikaal

In de klassikale opstelling staan stoelen en bankjes in meerdere rijen naast elkaar. De voorzitter zit voor de groep. De opstelling wordt meestal gecombineerd met een spreekgestoelte náást de voorzitter.

De indeling is het vaakst te vinden in raadzaalen met enige ouderdom. De laatste decennia, zeker na de dualisering van het gemeentebestuur in 2002, is de rol van de gemeenteraad aanzienlijk veranderd. De gekozen indelingen weerspiegelen dat.

De deelnemers hebben goed zicht op de voorzitter — en de voorzitter op hen.

Voorbeelden: Rotterdam, Tilburg

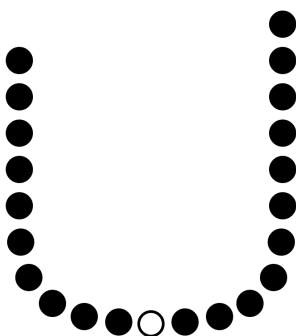

Lagerhuis

De traditionele lagerhuis-indeling dankt haar faam aan het Britse parlement. De opstelling is een afgeleide van de zaal waar twee groepen adviseurs van de Franse koning, de edelen en de geestelijken, aan weerszijde van de vorst zitten. Door het oneven aantal leden van gemeenteraden, kent de indeling altijd een weesstoel.

Ze biedt goed zicht van het ene kamp op het andere, als er maar twee kampen zijn, tenminste.

Voorbeelden: Krimpen aan den IJssel, Den Haag

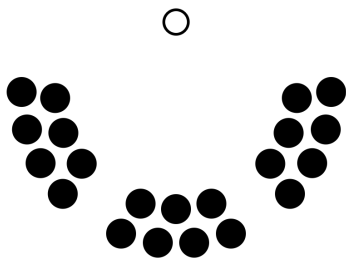

Hoefijzer

Met deze opstelling worden de tafels en stoelen in een u geplaatst. De indeling wordt daarom ook wel u-vorm-opstelling genoemd. Ook varianten zonder deze ronde hoeken komen voor.

De opstelling heeft vooral voordelen voor de voorzitter. In de regel nemen naast de voorzitter nog de griffier of een deelnemende wethouder plaats. Voor de deelnemers in het middendeel is het zicht niet overal goed.

Voorbeelden: Stichtse Vecht, Noord-Brabant

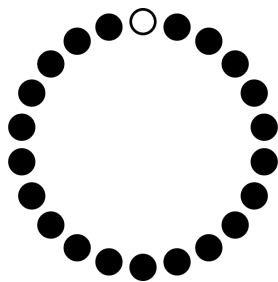

Theater

Deze opstelling was populair in de Griekse en Romeinse theaters. Daar ging ze ook nog gepaard met een trapsgewijze opstelling, waardoor de volgende rij hoger zat. De opstelling gaat meestal gepaard met looppaden, waardoor blokken ontstaan.

De opstelling komt nagenoeg altijd voor met een spreekgestoelte bij de voorzitter. De deelnemers kunnen dat goed zien, en hebben enig zicht op elkaar. Bij veruit de meeste nationale parlementen is het halfrond de populairste indeling.

Voorbeelden: Amsterdam, Rucphen

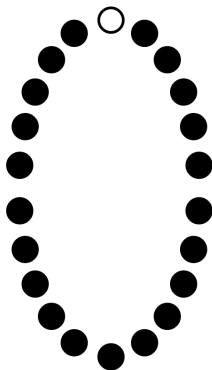

Cirkel

Deze opstelling is beroemd geworden door de mythologische tafelindeling van de *ridders van de ronde tafel*. Volgens de legende wilde Koning Arthur hiermee de gelijkwaardigheid van de deelnemers visualiseren.

Door de stoelen in een ronde te plaatsen hebben alle deelnemers goed zicht op elkaar, behalve uiteraard de gesprekspartners direct naast hen. Ook een opstelling met twee (of meer) concentrische cirkels komt voor. Hoewel de opstelling voor de dynamiek voordelen kent, neemt ze van alle indelingen de meeste ruimte in beslag.

Voorbeelden: Doetinchem, Krimpenerwaard

Ovaal

Als de ruimte geen cirkel toelaat, wordt soms de cirkelopstelling verlengd. De zaalindeling mengt dan de dynamiek van een lagerhuisopstelling met een cirkel. De plaats voor de voorzitter is aan een van de 'polen'; in het enkel geval in het midden.

In deze opstelling zal de dynamiek tussen personen bepalend zijn; de deelnemers aan de uiteinden kunnen wegvallen in een lagerhuisdynamiek, of een juist prominente rol krijgen. In sommige opstelling heeft het college zitting aan een uiteinde tegenover de voorzitter waardoor er de facto een lagerhuisopstelling is ontstaan.

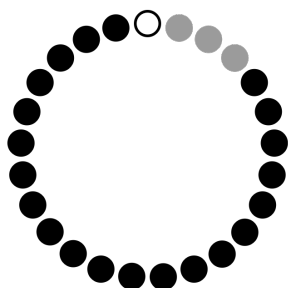
Voorbeelden: Goes, Velzen

Plaats college

De dualisering van het gemeentebestuur veranderde niet alleen de bestuurlijke plaats van het college, maar soms ook de fysieke. Nu de wethouders geen lid meer zijn van de gemeenteraad kan hun letterlijke plaats in de vergadering dat best weerspiegelen.

Al direct na de gemeenteraadsverkiezingen van 2002, toen de dualisering effectief werd ingevoerd, is er al in veel raadzaalen met tafels geschoven. Ook nieuwe zaalen laten zonder uitzondering de uitzonderlijke positie van de wethouders ten opzichte van de raad zien. Slechts een enkele zaal kent nog géén onderscheid tussen raads- en collegebankjes.

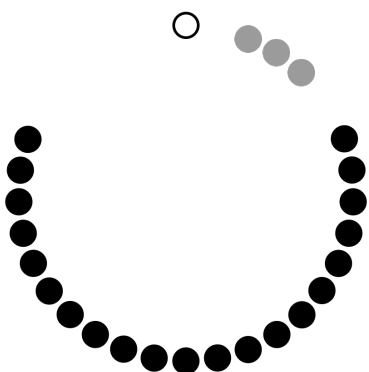
In de Nederlandse raadzaalen komen vier mogelijkheden voor: Semimotistisch, dualistisch, extraparlamentair en de tribunaal opstelling. Een monistische opstelling, waar de wethouders naast hun partijgenoten zitten, komt in de praktijk niet voor. Deze opstelling was vóór de invoering van de dualisten al in ongebruik geraakt. In deze notitie gebruiken we steeds de cirkelopstelling ter illustratie, ook in andere opstellingen komen de variaties voor.

Semi-monistisch

In deze opstelling is er geen (of nauwelijks) visueel onderscheid tussen de plaats van de college- en raadsleden. De bestuurders maken dus ogenschijnlijk onderdeel uit van de gehele groep.

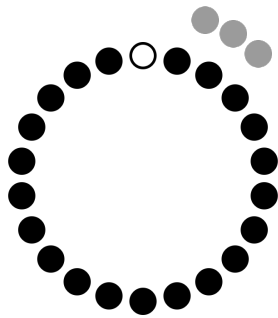
Voorbeelden: Westervoort, Rheden

Dualistisch

Door de bestuurderstafel iets verder uit de groep te halen, ontstaat een zichtbare afscheiding met de andere vergaderdeelnemers. Let op: wanneer deze afscheiding ook met looppaden tussen de raadsleden wordt gemaakt, is de afscheiding tussen raad en college ijdel.

Voorbeelden: Dalfsen, Alblasterdam

Extraparlementair

Wanneer de tafel voor het college ruim buiten de vergaderopstelling voor de raadsleden staat, spreken we van een opstelling ‘buiten het parlement’, extraparlementair, dus. De indeling gaat meestal ook gepaard met de afwezigheid van microfoons op de bestuurderstafel.

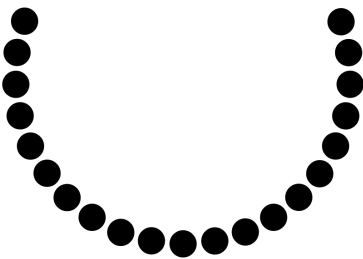
Voorbeelden: Tweede Kamer, Vught

Tribunaal

Bij sommige raadzalen heeft het college haar plaats vooraan de zaal, bijvoorbeeld naast de voorzitter. In sommige zalen staat de collegetafel ook nog op een verhoging, waardoor het college ogenschijnlijk op de raad toeziet.

Voorbeelden: Hilversum, Helmond

Met het verplaatsen van de wethouderstafel naar buiten de vergaderopstelling, heeft direct consequenties voor hun aanwezigheid. Waar ze in een monistische opstelling als ogenschijnlijk gelijkwaardige deelnemer aan de vergadering beschikken over dezelfde faciliteiten als de raadsleden, is dat niet meer vanzelfsprekend.

Zo is het niet overal gebruikelijk dat de collegeleden over een eigen microfoon op de bank voor hen beschikken, ook al hebbende raadsleden deze mogelijkheid wel. Wanneer wethouders hun bijdrage leveren zijn ze derhalve verplicht naar een microfoon te lopen.

Dit kan een voor hen gereserveerde plaats in de vergaderopstelling zijn. Meestal is deze naast de voorzitter geplaatst. In andere raadzalen beschikt het college over een eigen spreekgestoelte vanwaar de wethouders hun bijdrage aan de vergadering leveren.

Microfoons college

- op eigen plaats
- gereserveerde plaats naast de voorzitter
- eigen spreekgestoelte

De keuze om de collegeleden niet meer van een microfoon te voorzien heeft een voordeel dat wethouder minder beschikbaar zijn. Al kost het vaak meer tijd en is het minder makkelijk om bijvoorbeeld kleine misverstanden direct uit de weg te helpen, worden de raadsleden door deze opstelling meer uitgenodigd om het debat met elkaar te houden in plaats van een vraaggesprek met de wethouder te voeren.

In de volgende hoofdstukken van deze notitie leest u meer over de plaatsing en het gebruik van interruptiemicrofoons en spreekgestoelten.

Spreekgestoelte

Een spreekgestoelte of katheders is een meubel bedoeld voor het geven van spreekbeurten. Het is, in raadzaal zeker, voorzien van een microfoon en eventueel andere faciliteiten zoals een leeslamp en een plaats voor een glas water. Het meubel is zo gepositioneerd dat alle deelnemers aan de vergadering goed zicht hebben op de spreker. Meestal staat het naast de voorzitter dan de vergadering.

Het gebruik van het katheders varieert. De ene gemeenteraad gebruikt het alleen bij alleen bij **bijzondere momenten**, zoals de begrotingsbehandeling, de algemene beschouwingen of toespraken. In een enkel geval beschikt de raadzaal over een verplaatsbaar spreekgestoelte. Ook zijn er verwijderbare tafelmodellen, die op een van de bestaande spreekplaatsen kan worden geplaatst.

Andere gemeenteraden gebruiken het spreekgestoelte vaker, bijvoorbeeld voor alleen de eerste termijn, of zelfs bij alle termijnen van de vergadering. Op een dergelijke regel worden wel uitzondering gemaakt, meestal op verzoek van een lid of op voorstel van de voorzitter. Dergelijke uitzonderingen komen voort uit een verwachte kortdurige beraadslaging of dat de behandeling van een agendapunt alleen een korte stemverklaring vraagt.

In een enkel geval staan er meerdere spreekgestoelten in de zaal. Zo heeft het raadzaal van Arnhem **een spreek-gestoelte voor het college** en staat er in de raadzaal van Noord-Beveland een Renswoude bij de publieke tribune **een spreekgestoelte voor insprekers**.

Gebruik spreekgestoelte

- alleen bij bijzondere vergaderingen
- alleen eerste termijn
- altijd (eventueel met afwijking ter beoordeling voorzitter)

Mogelijkheden spreekgestoelte

- voor de raad
- voor het college
- voor insprekers

Interruptiemicrofoon

Een interruptiemicrofoon is bedoeld om degene die het woord heeft in de rede te vallen. Als een spreker naar het oordeel van een andere vergaderdeelnemer niet duidelijk genoeg is, of bijvoorbeeld een denk- of argumentatiefout maakt, kan deze hem onderbreken en een vraag stellen over zijn betoog.

Hoewel elk reglement van orde het plaatsen van interrupties mogelijk maakt, verschilt de plaats waarvan zo'n interruptie wordt gemaakt. Ruwweg zijn er drie opties.

- De interruptie wordt gedaan vanaf de eigen plaats.
- Er is een daartoe bestemde microfoon voor in de zaal geplaatst.
- Er staan meerdere interruptiemicrofoons verdeeld over de zaal.

Wanneer de interruptie **vanaf de eigen plaats** worden gedaan, beschikt iedere vergaderdeelnemer over een eigen microfoon op de plaats. Men laat de voorzitter via bijvoorbeeld handopsteking weten het woord te willen, en de voorzitter zoekt een pauze in het betoog van de spreker om de interruptie te plaatsen. De spreker weet, als het goed is, dat hij non-verbaal door de voorzitter voor een interruptie kan worden onderbroken.

In sommige gevallen met een interrumpant zich verbaal bij de voorzitter. Dit is uiteraard niet netjes en stoort de orde vergadering.

Interrupties

- vanaf de eigen plaats
- enkele interruptiemicrofoons
- meerdere microfoons

Steeds meer raadzaalen kennen tegenwoordig een zogeheten **interruptiemicrofoon**. Deze staat dan op een statief of op een daartoe bestemd meubel vooraan de zaal en in het zicht van de voorzitter en een spreekgestoelte.

Het voordeel is dan, dat de voorzitter goed kan zien wanneer een interrumpant zich meldt. Sommigen zien als voordeel dat het meer moeite kost om de interruptiemicrofoon te bereiken. Het zou overbodige interrupties voorkomen. In sommige zalen, zoals de Tweede Kamer en de raadzaal van Arnhem, staat er zelfs een bar met meerdere interruptiemicrofoons.

Enkele raadzaalen kennen **meerdere microfoons verdeeld over de zaal**. Deze zijn zo geplaatst om de looptijd naar een microfoon te verminderen en het doen van meerdere interrupties bij één spreker te vergemakkelijken. Zo staan bijvoorbeeld in Tilburg aan weerszijden van de raadsleden twee microfoons.

Publieke ruimte

Elke raadzaal heeft een publieke tribune. De vergaderingen van de gemeenteraad zijn immers openbaar. In veel zalen is er voor de leden van de pers een deel van de publieke tribune vrij gemaakt, de persplaatsen, of kent het zelfs een andere plek in de zaal, een zogeheten perstribune.

De plaats van de publieke tribune varieert echter sterk. Zo kan het publiek plaats hebben **achter de deelnemers** óf **achter de voorzitter**. Ook allebei is mogelijk, zodat het publiek de zaal als het ware **omsluit**. Daarnaast is er verschil of de leden **zicht hebben op de publieke tribune**. Het publiek kan gelijkvloers zitten, of op toeschouwershoogte op een 'echte' tribune, zoals in Midden-Delfland, of als in een schellinkje, zoals in de Leidse raadzaal of de Gelderse Statenzaal. De verschillen kunnen groot zijn, vooral of er de mogelijkheid is tot **contact tussen raadsleden en publiek**.

De omvang van de publieke tribune drukken wij uit in het percentage van het aantal raadsleden.

Tot slot kennen steeds meer zalen een 'virtuele' publieke tribune doordat de vergadering ook wordt uitgezonden op het internet (vaak met ook beeld) of de lokale radio.

In een enkel raadhuis is er de mogelijkheid om via een videoscherm de vergadering bij te wonen in een tweede zaal of zoals in 's-Hertogenbosch in de lobby van het gemeentehuis. In een enkel geval zijn er ook schermen in de vergaderzaal zélf geplaatst zodat van af de publieke tribune of de leden zelf de uitzending mee kunnen kijken.

Als laatste, hoewel minder tot de publieke tribune behorend, kennen sommige raadzaalen **wandelgangen of koffieruimtes**. Ook daar zijn verschillen. In het gemeentehuis van Rotterdam is er een koffieruimte alleen voor raadsleden. Soms wordt deze ook gebruikt voor overleg tijdens de vergadering. In een ander gemeente-huis gebruiken de raadsleden hier voor letterlijk wandelgangen of algemene ruimtes. Het gemeentehuis van Amsterdam kent een koffieruimte waar naast de raadsleden ook het journaal toegang toe heeft.

Plaats publieke tribune

- zicht op de leden
- zicht op de voorzitter en de spreekgestoelten
- rondom

Hoogte publieke tribune

- gelijkvloers
- toeschouwershoogte
- contact

Virtuele tribune

- alleen internet
- te zien in tweede ruimtes
- schermen op de publieke tribune
- te zien door de raadsleden

Algemene ruimte

- wandelgangen
- algemene ruimtes
- koffieruimtes
- toegang derden (collegeleden, ambtenaren, pers, inwoners en anderen)

